

**Ј.З.У – ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - СКОПЈЕ**

**ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ ВО ВРСКА СО
СКРИНИНГ НА РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА КАЈ ЖЕНИТЕ НА
ВОЗРАСТ ОД 46-60 ГОДИНИ КАКО И НА ВОЗРАСТ ОД 36-45 ГОДИНИ
КОИ ВО ТЕКОТ НА 2016 ГОДИНА НЕ НАПРАВИЛЕ ПАП-ТЕСТ, ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2017 ГОДИНА**

Скопје, јануари 2018 година

Ј.З.У. Институт за јавно здравје на Република Македонија - Скопје

В.Д. Директор: Ас. д-р Шабан МЕМЕТИ

СЕКТОР ЗА ПРОМОЦИЈА, АНАЛИЗА И СЛЕДЕЊЕ НА НЕЗАРАЗНИТЕ БОЛЕСТИ

**Проф. д-р Елена Косевска, специјалист по Социјална медицина,
раководител на Секторот**

М-р д-р Силвана Ончева, специјалист по Социјална медицина

ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ ЗА СКРИНИНГ НА РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА КАЈ ЖЕНИТЕ НА ВОЗРАСТ ОД 46-60 ГОДИНИ КАКО И НА ВОЗРАСТ ОД 36-45 ГОДИНИ КОИ ВО ТЕКОТ НА 2016 ГОДИНА НЕ НАПРАВИЛЕ ПАП-ТЕСТ, ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОД 01.01.2017 ДО 31.12.2017 ГОДИНА

Согласно Програмата за рана детекција на малигни заболувања во Република Македонија за 2017 година и активностите предвидени со Програмата за рано откривање и спречување на ракот на грлото на матката во Република Македонија, беше предвидено со скринингот на ракот на грлото на матката да бидат опфатени жени на возраст од 46-60 години како и жени на возраст од 36-45 години кои во текот на 2016 година не направиле ПАП-тест.

Според проценката на Државниот завод за статистика (на 30.6.2016), вкупниот проценет број жени на возраст од 35-59 години во Република Македонија изнесува 361414, додека возрасната група од 46-59 години е застапена со 211141 жени.¹

1. Резултати за број на поканети жени, жени кои направиле ПАП тест и цитолошки анализирани тестови, согласно податоците добиени од Центрите за јавно здравје

Поканети жени, вратени покани и жени кои не се јавиле на преглед и жени кои направиле ПАП тест

Согласно доставените извештаи од центрите за јавно здравје, во 2017 година биле испратени вкупно 40505 покани, што претставува зголемување во однос на претходната година кога биле доставени 35882 покани.

Од нив, 33983 биле на возраст од 46-60 години (83,9%), додека 6522 (16,1%) биле на возраст од 36-45 години.

Процентот на жени кои примиле покана од вкупно поканетите, во сите центри за јавно здравје изнесува 85,5%, што претставува незначително зголемување во однос на претходната година, кога биле регистрирани 83,4%.

Вкупниот број жени кои примиле покани изнесува 34613, додека 15047 од нив не се јавиле на преглед што претставува огромни 43,5% (29,7% во 2016 година и 34,6% во 2015 година).

Кај возрасната група од 36-45 години кои во текот на 2016 година не направиле ПАП-тест вкупно биле испратени 6522 покани, додека 449 покани биле вратени 4,6%. Покани примиле 6035 жени на возраст од 36-45 години, додека 725 жени примиле покана, но не се јавиле на преглед (12%).

¹ http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1.aspx?rbr=674

Најголем процент на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед има во Центарот за јавно здравје Гостивар (43,6%) и Велес (23,1%). Значителен е и бројот на општини во кои не се доставуваат покани до жените на возраст од 36-45 години.

Табела 1: Податоци од ЦЈЗ за број на поканети и прегледани жени на возраст од 36-45 години во 2017 година

	Битола	Гевгелија	Гостивар	Кавадарци	Кочни	Куманово	Охрид	Прилеп	Штип	Струмица	Тетово	Велес	Скопје	Вкупно
Вкупно														
Број на поканети жени	0	0	513	0	0	343	0	0	0	2125	0	2506	1035	6522
Број на жени кои примиле покани	0	0	512	0	0	267	0	0	0	2125	0	2177	954	6035
Број на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед	0	0	223	0	0	0	0	0	0	0	0	502	0	725
% на жени кои добиле покана, а не се јавиле на преглед	0	0	43,6	0	0	0	0	0	0	0	0	23,1	0	12
Број на прегледани-направени ПАП тестови	0	0	319	0	0	446	0	0	0	2125	0	1148	2780	7179
% на жени кои добиле покана и се јавиле на преглед (направиле ПАП тест)	0	0	62,3	0	0	167	0	0	0	100	0	52,7	291,4	11,9

Напомена: постои огромна разлика во однос на добиените податоци меѓу бројот на жени кои примиле покана и оние кои направиле ПАП тест (процентот надминува 100% во Скопје и Куманово). Тоа повторно го наметнува прашањето на правилноста во пријавувањето на податоците од страна на гинеколошките ординации (дали бројот на пријавени ПАП тестови ги вклучува и жените кои не биле поканети за скрининг).

Кај возрасната група од 46-60 години години вкупно биле испратени 33983 покани, додека 1432 покани биле вратени (4,2%). Најголем процент на вратени покани кај возрасната група 46-60 години има на територијата на Скопје (60,5%), Гостивар (30,1%), Штип (29%), Велес (24,6%) и Битола (27,3%).

Покани примиле 28578, додека огромен број жени (14322) примиле покана, но не се јавиле на преглед (50%). Најголем процент на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед има во Центарот за јавно здравје Гостивар (61,7%) и Скопје (60,5%).

Табела 2: Податоци од ЦЈЗ за број на поканети и прегледани жени на возраст од 46-60 години во 2017 година

	Битола	Гевгелија	Гостивар	Кавадарци	Кочни	Куманово	Охрид	Прилеп	Штип	Струмица	Тетово	Велес	Скопје	Вкупно
Вкупно														
Број на поканети жени	3228	0	2708	3865	1945	581	0	2221	1028	2652	3537	4043	8175	33983
Број на жени кои примиле покани	3042	0	2707		1939	578	0	2221	1022	2652	3513	2976	7928	28578
Број на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед	829	0	1669	0	584	132	0	2221	296	0	3127	732	4795	14322
% на жени кои добиле покана, а не се јавиле на преглед	27,3	0	61,7		30,1	22,8	0	100	29	0	89	24,6	60,5	50
Број на прегледани-направени ПАП тестови	2331	0	1092	2159	1560	511	0	0	787	2652	390	1320	7542	19959
% на жени кои добиле покана и се јавиле на преглед (направиле ПАП тест)	76,6	0	40,3		70,1	88,4	0	0	77	100	11,1	44,4	95,1	70

Од табелата може да се заклучи дека постојат големи разлики во однос на бројот на поканети жени и жени кои направиле ПАП тест. Најнизок процент се бележи во Тетово

(11,1%) Велес (44,4%) и Гостивар (40,3%). Најголем процент на направени ПАП тестови- според пријавите доставени од гинеколошките ординации се во Скопје (95,1%).

Опфат, прегледани жени- направени ПАП тестови за периодот 2012-2017 година

Според податоците на центрите за јавно здравје, вкупниот број на жени кои биле прегледани во 2017 година изнесува 27138, што претставува намалување од 6,8% во однос на минатата година кога биле направени вкупно 29118 тестови. Од нив, 7179 биле жени на возраст од 36-45 години, додека 19959 жени биле на возраст од 46-60 години.

Табела 3: Број на жени опфатени со скрининг според возрасни групи за периодот 2012-2017 година

Година	Број на жени на соодветна возраст	Возрасна група 1	Возрасна група 2	Период на известување	Поканети вкупно	Примиле покана вкупно	Направиле ПАП тест	Опфат (% на жени кои направиле ПАП тест)
2012	188178	24-35		Април-ноември 2012	37843		17595	9,4%
2013	189588	36-48		Јануари-ноември 2013	40122	39152	20612	10,9%
2014	150736 (1 група)	49-60	36-48	Јануари-ноември 2014	41542	41542	26270	17,4%
2015	554615 вк	24-35	36-60	Јануари-ноември 2015	48226	46869	29887	5,4%
2016	547032 вк	36-45	24-60	Јануари-декември 2016	35882	29941	29118	5,3%
2017	361414 (на возраст од 35-59 години)	46-60	36-45	Јануари-декември 2017	40505	34613	27138	7,5%

Најголем број на направени ПАП тестови се бележат во 2015 година кога биле регистрирани вкупно 29887 тестови, додека во 2017 година се направени вкупно 27138 тестови.

Графикон 1

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Цитолошки анализирани брисеви и откриени клеточни абнормалности

Според податоците на центрите за јавно здравје, во 2017 година биле цитолошки анализирани 31262 брисеви што претставува намалување од 17% во однос на претходната година од кога биле регистрирани вкупно 37589 брисеви. Сепак, во 2017 година се бележи пад во однос на процентот на жени кај кој се откриени клеточни абнормалности во споредба со минатата година. Имено во 2017 година се откриени 11,9% клеточни абнормалности, додека во 2016 година 14,9%.

Кај возрасната група од 36-45 години, биле цитолошки анализирани 4548 брисеви. Од нив кај 1765 биле откриени клеточни абнормалности (38,8%), што претставува доста висок процент.

Кај возрасната група од 46-60 години, биле цитолошки анализирани 26714 брисеви. Од нив кај 1964 биле откриени клеточни абнормалности (7,4%).

Може да се заклучи дека кај возрасната група 46-60 години процентот на откриени клеточни абнормалности е значително помал во однос на оној кај возрасната група 36-45 години.

Центрите за јавно здравје во Прилеп и Штип немаат податоци за цитолошки анализирани брисеви. Во Прилеп, не се извршуваат ПАП тестови- пациентките се испраќаат во други градови, додека патологот од општата болница Прилеп работи во Хистолаб повеќе години. Во Штип, патологот не изработува анализи за ПАП тестови. Во Струмица пак, ПАП тестови не се прават- материјалите се праќаат во Гевгелија.

Најмал процент на цитолошки анализирани брисеви од направените ПАП тестови има во подрачјето на Центарот за јавно здравје во Битола и изнесува 45,9%.

Табела 4: Број на цитолошки анализирани брисеви и процент на откриени клеточни абнормалности, според податоците добиени од центрите за јавно здравје во 2017 година за возрасната група 46-60 години

ЦЈЗ	Цитолошки анализирани брисеви	% на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализирани брисеви
Битола	1916	4,5%
Гевгелија	1411	11,7%
Гостивар	1172	0,2%
Кавадарци	1850	2,6%
Кочани	1188	3,4%
Куманово	5891	12,3%
Охрид	714	3,9%
Прилеп	0	0
Тетово	490	0
Скопје	8267	1,8%
Струмица	2665	10,0%
Штип	193	7,8%
Велес	1320	46,1%
Вкупно	26714	7,4%

Најголем број цитолошки анализирани брисеви се регистрирани во ЦЈЗ Скопје (8267) и Куманово (5891).

Ако се споредат податоците од претходните години, процентот на откриени клеточни абнормалности е највисок во 2016 година.

Табела 5: Број на цитолошки анализирани ПАП тестови и процент на откриени клеточни абнормалности, според податоците добини од ЦЈЗ за периодот 2012-2017 година

Година	Возрасна група 1	Возрасна група 2	Цитолошки анализирани	% на откриени клеточни абнормалности
2012	24-35		15609	8%
2013	36-48		16573	7%
2014	49-60	36-48	24225	3,8%
2015	24-35	36-60	26668	2,5%
2016	36-45	24-60	37589	14,9%
2017	46-60	36-45	31262	11,9%

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Најчести патолошки промени кои се откриени со ПАП тестовите се CIN 1, HPV I ASC-US.

Морталитет од рак на грлото на матката

Во однос на бројот на жени умрени од ракот на грлото на матката во РМ за периодот 2008-2016 година, се констатира дека во просек секоја година умираат 35 жени, додека во 2016 умреле 47 жени.

Табела 6: Број на умрени жени од рак на грло на матка во РМ за периодот 2008-2016 година

Година	Вкупно умрени од РГМ
2008	43
2009	35
2010	31
2011	15
2012	39
2013	36
2014	42
2015	39
2016	47

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија
Обработка: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Графикон 2

Од графиконот може да се заклучи дека сепак апсолутниот број на жени кои починале од рак на грлото на матката за периодот 2008-2016 година е во благ пораст.

ЗАКЛУЧОЦИ

1. Од вкупно проценетиот број на жени во Републиката на возраст од 35-59 години од 361414 во 2016 година, со скринингот во 2017 година се опфатени 7,5% жени на возраст од 36-60 години.
2. Процентот на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед изнесува 43,5% (што претставува зголемување во однос на 2016 година кога овој процент изнесувал 29,7% и во 2015 година кога изнесувал 34,6%).
3. Во однос на добиените резултати за откриени клеточни абнормалности, се бележи пораст во споредба со претходните години 11,9% во 2017 година (освен во 2016 година кога се регистрирани вкупно 14,9%) за сите направени ПАП тестови (2,5% во 2015, 3,8% во 2014 година).
4. Податокот за вкупно прегледаните жени на кои е направен ПАП тест во 2017 година (27138) (за споредба 29118 во 2016 година и 29887 во 2015 година), и податокот за цитолошки анализирани брисеви 31262 во 2017 година (37589 во 2016 година) говори за несоодветно известување и/или пријавување на поголем број цитолошки анализирани брисеви од гинеколошките ординации (надвор од организираниот скрининг). Од тука произлегува потребата за организирање на средба со претставници на ЦЈЗ, гинеколошките ординации и лабораториите, на кој би се дискутирало за постоечките проблеми во известувањето.
5. Во однос на добиените податоци од лабораториите значителна е разликата во однос на бројот на регистрирани клеточни абнормалности при што значително е поголем бројот на абнормалности регистрирани кај возрасната група од 36-45 во споредба со возрасната група од 46-60 години.

6. Во лабораториите во Тетово и Гостивар е незначителен бројот на откриени клеточни абнормалности (што ја наложува потребата за организација на состаноци и во овие две болници).
7. Потребно е да се засилат напорите за прибирање на податоци од приватните болници/лаборатории.
8. Се наложува потребата за решавање на проблемот на функционирање на лабораториите во Општа болница Штип, Струмица и Прилеп, како и во општата болница 8 Септември во Скопје (не се анализираат ПАП тестови).
9. Се наложува и потребата за подобра координација меѓу гинеколошките ординации и лабораториите, како би се избегнало малтретирањето на пациентите и правењето на трошоци за преглед поради недостиг на реагенси во одредени лаборатории.
10. Потребно е да се преземат активности за зголемување на опфатот на жени со скрининг.
11. И понатаму перзистира проблемот на неадекватна регистрација од страна на гинеколошките лаборатории на лицата вклучени во скринингот, како и постојаното доцнење во доставувањето на податоци до ЦЈЗ.
12. Работната група формирана при Министерството за здравство е задолжена да понуди нов пристап во скринингот на ракот на грлото на матката, донесувајќи ново клиничко упатство, можеби и воведување на нов алгоритам со примена на HPV тестирање, се со цел досегашните проблеми во спроведување на скринингот да бидат надминати.
13. Се надеваме дека со профункционирањето на регистрацијата преку системот на Мој термин значително ќе се подобри известувањето (изготвен е посебен формулар, во кој гинекологите ќе треба да назначуваат и дали прегледот е во рамките на скрининг програмата).